

Unaprjeđenje pravičnosti i uključivosti visokog obrazovanja u Hrvatskoj: analiza i preporuke za javne politike

Sadržaj

Impresum	2
1. UVOD	3
2. OKVIR: STRUKTURA ANALIZE I PREPORUKA	5
3. IZAZOVI: ANALIZA OBRAZOVNIH NEJEDNAKOSTI	8
4. POTENCIJALI: SNAGE I DOBRE PRAKSE U SUSTAVU	13
5. PREPORUKE: CILJEVI	15
Opći ciljevi.....	15
Specifični ciljevi.....	15
6. PREPORUKE: MJERE	17
1. Javnopolitički okvir.....	17
2. Pristup.....	18
3. Financijska potpora.....	19
4. Podrška za studente.....	20
5. Podrška za nastavno osoblje.....	21
6. Uključiva ustanova.....	22
POPIS LITERATURE	24
POPIS ČLANOVA MREŽE	26

Impresum

Naslov: Unaprjeđenje pravičnosti i uključenosti visokog obrazovanja u Hrvatskoj: analiza i preporuke za javne politike

Izdavač: Institut za razvoj obrazovanja

Autori: Radna skupina za visoko obrazovanja Mreže Cjeloživotno učenje za sve:

- Thomas Farnell, Institut za razvoj obrazovanja
- Zvonimir Anić, Institut za razvoj obrazovanja
- Nikola Baketa, Institut za društvena istraživanja u Zagrebu
- Branislava Baranović, Institut za razvoj istraživanja
- Vesna Kovač, Udruga za razvoj visokog školstva „Universitas“
- Teo Matković, Institut za društvena istraživanja u Zagrebu
- Ivana Miočić, Udruga za razvoj visokog školstva „Universitas“
- Iva Odak, Institut za društvena istraživanja u Zagrebu
- Saša Puzić, Institut za društvena istraživanja u Zagrebu
- Ninoslav Šćukanec Schmidt, Institut za razvoj obrazovanja

Urednik: Thomas Farnell

Ova publikacija je izdana u sklopu projekta *Tematska mreža Cjeloživotno obrazovanje dostupno svima*, čiji je nositelj Institut za razvoj obrazovanja (Prilaz Gjure Deželića 30, 10000 Zagreb, +385 1 4555151, iro@iro.hr). Projekt je sufinanciran sredstvima Europske unije iz Europskog socijalnog fonda (85%) i sredstvima Državnog proračuna Republike Hrvatske (15%). Ukupna vrijednost projekta iznosi 3.542.852,64 kuna, a razdoblje provedbe projekta je od 29.10.2020. do 29.10.2023.

Projekt je sufinancirala Europska unija iz Europskog socijalnog fonda. Sadržaj publikacije isključiva je odgovornost Mreže Cjeloživotno učenje za sve i Instituta za razvoj obrazovanja kao izdavača.

1. UVOD

U 2014. godini, Strategija obrazovanja, znanosti i tehnologije Vlade Republike Hrvatske (Narodne novine 124/14) uključila je niz ciljeva i mjera vezanih uz unaprjeđivanje socijalne dimenzije visokog obrazovanja, odnosno, uključivanja podzastupljenih i ranjivih skupina u visoko obrazovanje. Na temelju navedene strategije, Vlada RH je 2019. godine donijela i provodila Nacionalni plan za unaprjeđenje socijalne dimenzije visokog obrazovanja u Hrvatskoj (za period 2019.-2021.), te nastavak navedenih ciljeva osiguran je u sklopu Nacionalnog plana oporavka i otpornost te novog Nacionalnog plana razvoja sustava obrazovanja. Pri izradi ovih preporuka uzeti su obzir principi i smjernice za socijalnu dimenziju koje je Europski prostor visokog obrazovanja usvojio 2020. i koji su objavljeni u dokumentu „Principi i smjernice za jačanje socijalne dimenzije visokog obrazovanja u Europskom prostoru visokog obrazovanja.

Ova publikacija ima cilj doprinijeti daljnjem razvoju navedenog javnopolitičkog okvira putem analize problema obrazovnih nejednakosti na razini visokog obrazovanja i predlaganjem novih rješenja u obliku preporuka za javne politike. Analizu i preporuke je pripremila radna skupina Mreže Cjeloživotno učenje za sve, koja okuplja stručnjake, istraživače i organizacije civilnog društva koji se bave problemom obrazovnih nejednakosti u Hrvatskoj u cjeloživotnom kontekstu, od razine ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja do visokog obrazovanja i obrazovanja odraslih. Mreža je pokrenuta u listopadu 2020. u sklopu projekta „Tematska mreža Cjeloživotno obrazovanje dostupno svima“, koji sufinancira Europska unija iz Europskog socijalnog fonda, a koordinira Institut za razvoj obrazovanja. U rad Mreže je uključeno ukupno 60 stručnjaka iz 10 temeljnih institucionalnih članova, 12 pridruženih institucionalnih članova te 8 individualnih članova.¹

Mreža Cjeloživotno učenje za sve zalaže se za pravičan i uključiv sustav odgoja i obrazovanja u Hrvatskoj. Pravičnost i uključivost (eng. *equity and inclusion*) u kontekstu obrazovanja su usko povezani termini koji se odnose na rješavanje raznih oblika obrazovnih nejednakosti. Mreža definira navedene termine i njihov međuodnos u skladu s definicijama UNESCO-a (2017):

- **pravičnost** se u kontekstu obrazovanja odnosi na *načelo* osiguravanja da „se svi polaznici obrazovanja smatraju jednako važnima“. Načelo podrazumijeva da su polaznici obrazovanja raznoliki te da mnogi polaznici zbog svojih osobnih karakteristika i vanjskih okolnosti mogu biti u nepovoljnom položaju u odnosu na druge polaznike tijekom procesa učenja. Načelom pravičnosti nastoji se osigurati da svi polaznici uspješno sudjeluju u obrazovanju i steknu obrazovne ishode, bez obzira na njihove karakteristike i okolnosti.
- **uključivost** se u kontekstu obrazovanja odnosi na *proces* uklanjanja prepreka pristupu, sudjelovanju i uspješnom završavanju obrazovanja. Proces podrazumijeva donošenje mjera na razini obrazovnih ustanova i obrazovnog sustava koje imaju za cilj izjednačavanje mogućnosti među polaznicima obrazovanja. U ovom smislu, uključivost obrazovnog sustava je temelj za postizanje pravičnosti u obrazovanju.

Načela pravičnosti i uključivosti su integralan dio koncepta „socijalne dimenzije“ visokog obrazovanja - termin koji je nastao u sklopu Europskog prostora visokog obrazovanja i koji je postao uvriježen u hrvatskom sustavu visokog obrazovanja. Specifično, socijalna dimenzija se odnosi na stvaranje uključivog okruženja u visokom obrazovanju s ciljem da sastav tijela koje ulazi, sudjeluje i završava visoko obrazovanje odgovara heterogenom profilu društva u cjelini.

¹ Popis članova Mreže se nalazi u prilogu publikacije.

Mreža je u okviru projekta 2021. godine provela istraživanja o stavovima predstavnika nadležnih institucija i drugih dionika o obrazovnim nejednakostima na svakoj razini obrazovanja (Farnell (ur.), 2022). Tijekom 2022. i 2023. godine radne skupine Mreže provele su sljedeća istraživanja:

- kvantitativno i kvalitativno istraživanje o iskustvima odgajatelja, učitelja i stručnog osoblja vezano uz obrazovne nejednakosti u ranom/predškolskom i osnovnoškolskom odgoju i obrazovanju (Radna skupina za rani i predškolski odgoj i obrazovanje i osnovnoškolsko obrazovanje²)
- kvantitativno i kvalitativno istraživanje o iskustvima učitelja i učenika vezano uz obrazovne nejednakosti u srednjem obrazovanju (Radna skupina za srednjoškolsko obrazovanje³),
- kvantitativno i kvalitativno istraživanje o odustajanju od studija na razini visokog obrazovanja (Radna skupina za visoko obrazovanje⁴),
- analiza podataka o obrazovnim nejednakostima u području obrazovanja odraslih (Radna skupina za obrazovanje odraslih⁵)
- analiza položaja teme obrazovnih nejednakosti u strateškim dokumentima Vlade RH (Radna skupina za javne politike⁶).

Temeljem rezultata provedenih istraživanja te spoznaja iz ranijih relevantnih istraživanja i analiza, radne skupine Mreže izradile su sintezu identificiranih problema obrazovnih nejednakosti u Hrvatskoj te izradile preporuke za unaprjeđenje pravičnosti i uključivosti obrazovnog sustava, i to posebno za svaku razinu obrazovanja, kao i horizontalne preporuke za cijeli sustav odgoja i obrazovanja. Nacrti svih preporuka bili su predmet strukturiranih dijaloga u obliku okruglih stolova i „e-konzultacija“ (prikupljanje povratnih informacija putem virtualnih kanala) održanih tijekom 2023. godine.

Ova publikacija predstavlja rezultate cjelokupnog procesa u području visokog obrazovanja, koristeći sljedeću strukturu:

- izazovi: analiza obrazovnih nejednakosti
- potencijali: snage i dobre prakse u sustavu
- preporuke za javne politike: prijedlozi općih ciljeva, specifičnih ciljeva i mjera

Ciljne skupine ove publikacije su primarno nadležne institucije u području ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja, jedinice lokalne i područne samouprave te obrazovne ustanove, koje navedene preporuke mogu inkorporirati u svoje trenutne i buduće obrazovne reforme, programe i inicijative. Istovremeno, vjerujemo da će publikacija služiti svim ostalim dionicima u području obrazovanja u Hrvatskoj (uključujući istraživače, organizacije civilnog društva, predstavnike medija i same polaznike obrazovanja i njihove obitelji) da bolje razumiju kompleksnost problema obrazovnih nejednakosti i da osvijeste razne moguće načine njihova ublažavanja i, dugoročno, prevencije.

² Članovi radne skupine za rani i predškolski odgoj i obrazovanje: Dejana Bouillet, Sanja Brajković, Thomas Farnell, Lucija Jusup, Ivana Novoselec, Eli Pijaca, Jelena Perak, Karmen Stipeč, Marina Šimanović

³ Članovi radne skupine za srednje obrazovanje: Branislava Baranović, Thomas Farnell, Ivana Jugović, Iris Marušić, Jelena Matić Bojić, Valentina Mikulić, Iva Odak, Eli Pijaca, Jelena Perak, Saša Puzić, Ana Skledar Matijević, Josip Šabić

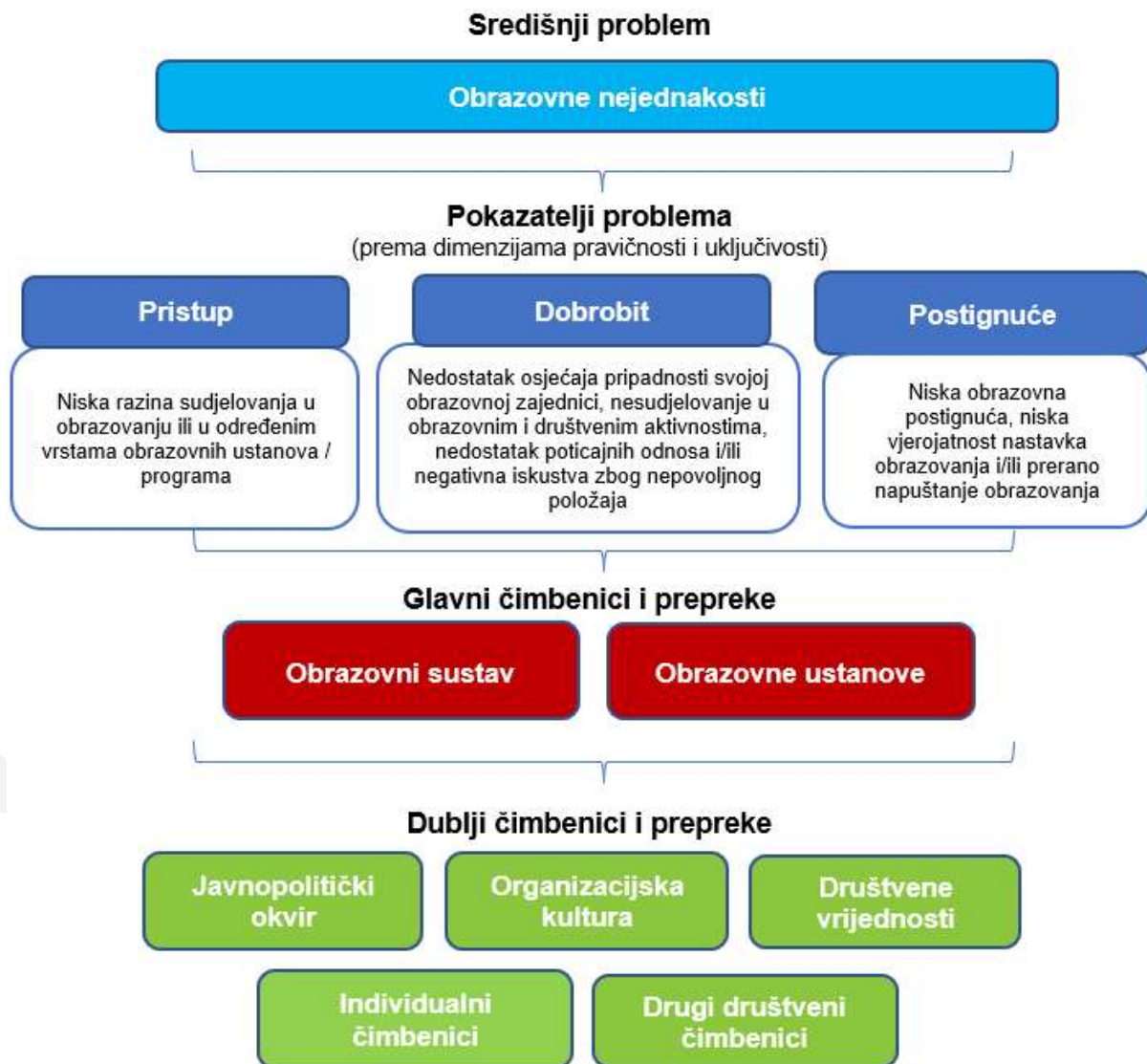
⁴ Članovi radne skupine za visoko obrazovanje: Zvonimir Anić, Nikola Baketa, Branislava Baranović, Thomas Farnell, Vesna Kovač, Ivana Miočić, Teo Matković, Iva Odak, Saša Puzić, Ninoslav Šćukanec Schmidt

⁵ Članovi radne skupine za obrazovanje odraslih: Thomas Farnell, Katarina Jaklin, Teo Matković, Ivana Novoselec, Tihomir Žiljak

⁶ Članovi radne skupine za javne politike: Thomas Farnell, Anka Kekez Koštro, Ana Skledar Matijević Ninoslav Šćukanec Schmidt

2. OKVIR: STRUKTURA ANALIZE I PREPORUKA

Preporuke za javne politike predstavljene u ovoj publikaciji izrađene su na temelju analize obrazovnih nejednakosti na razini visokog obrazovanja u Hrvatskoj. Izvori podataka su istraživanja koja su proveli članovi Mreže Cjeloživotno učenje za sve, kao i druga dostupna istraživanja, nacionalni dokumenti i raspoloživi statistički podaci. U analizi je korištena metoda „analize problemskog stabla“ koja omogućuje kategoriziranje identificiranih problema u hijerarhiji uzročno-posljedičnih poveznica. Zbog kompleksnosti i dubine problema obrazovnih nejednakosti, članovi Mreže su dodatno prilagodili okvir problemskog stabla na način koji je prikazan u dijagramu niže u tekstu:

Okvir za analizu i za preporuke temelji se na definiraju tri **dimenzije** pravičnosti i uključivosti u obrazovanju, te na identificiranju pokazatelja obrazovnih nejednakosti vezanih uz svaku dimenziju:

Dimenzije	Definicija dimenzije	Pokazatelj problema
Pristup	<p>Odnosi se na osiguravanje preduvjeta da pojedinci mogu bez prepreka pristupati i upisati se u obrazovnu ustanovu ili program koji odgovara njihovim potrebama ili obrazovnim ciljevima.</p> <p>Dimenzija podrazumijeva da obrazovni sustav osigurava dostupnost, fizičku pristupačnost i priuštivost obrazovnih ustanova/programa. Odnosi se, također, na osiguravanje pravičnih i uključivih upisnih politika te na poticanje sudjelovanja skupina u nepovoljnom položaju u obrazovanju.</p>	Niska razina sudjelovanja u obrazovanju ili u određenim vrstama obrazovnih ustanova / programa
Dobrobit	<p>Odnosi se na osiguravanje optimalnog funkcioniranja i iskustva polaznika obrazovanja, odnosno ostvarivanja njihovog prava i mogućnosti cjelovitog i usklađenog razvoja potencijala.</p> <p>Prema definiciji Europske komisije (u kontekstu Europskog prostora obrazovanja), dobrobit u obrazovanju podrazumijeva da se polaznici obrazovanja:</p> <ul style="list-style-type: none"> • osjećaju sigurno, cijenjeno i poštovano, • aktivno se uključuju i smisleno angažiraju u akademskim i društvenim aktivnostima, • imaju samopouzdanje, samoefikasnost i osjećaj autonomije, • imaju podupiruće odnose s drugim polaznicima obrazovanja i obrazovnim radnicima, • osjećaju pripadnost obrazovnoj zajednici te su sretni i zadovoljni u školi. <p>U kontekstu pravičnosti i uključivosti, ova dimenzija podrazumijeva da obrazovni sustav potiče pravično i uključivo okruženje u obrazovnim ustanovama, da se primjenjuju pravične i uključive metode podučavanja te da se osiguravaju primjereni materijalni uvjeti za polaznike obrazovanja, posebice za skupine u nepovoljnom položaju</p>	Nedostatak osjećaja pripadnosti svojoj obrazovnoj zajednici, nesudjelovanje u obrazovnim i društvenim aktivnostima, nedostatak poticajnih odnosa i/ili negativna iskustva zbog nepovoljnog položaja
Postignuće	<p>Odnosi se na osiguravanje smanjivanja razlika u obrazovnim postignućima između različitih skupina polaznika obrazovanja, sprječavanje preranog napuštanja obrazovanja te poticanje nastavka obrazovanja nakon završetka programa.</p> <p>Ova dimenzija podrazumijeva da obrazovni sustav potiče prepoznavanje teškoća koje određeni polaznici imaju u obrazovnom procesu te pružanje odgovarajuće akademske i socijalne podrške u obrazovnom procesu, s posebnim naglaskom na skupine u nepovoljnom položaju.</p>	Niska obrazovna postignuća, niska vjerojatnost nastavka obrazovanja i/ili prerano napuštanje obrazovanja

Obrazovne nejednakosti proizlaze prvenstveno iz širih društvenih nejednakosti i njihove interakcije s obrazovnim ustanovama i obrazovnim sustavom, zbog čega su upravo te dvije kategorije navedene pod **glavnim čimbenicima i preprekama**. Međutim, prepoznavajući kompleksnost obrazovnih nejednakosti i potrebu holističkog razumijevanja kako ih prevenirati, analiza obuhvaća

i **dublje čimbenike i prepreke** koji (izravno ili neizravno) mogu imati negativan utjecaj na pravičnost i uključivost u obrazovanju. Sljedeće kategorije dubljih čimbenika su identificirane na temelju induktivnog procesa analize stavova dionika o obrazovnim nejednakostima i analize nalaza drugih istraživanja i dokumenata:

Dublji čimbenici i prepreke	Vrste izazova
Javnopolitički okvir	Izazovi u obrazovnim politikama ili u drugim područjima javnih politika koji neizravno imaju negativan utjecaj na pravičnost i uključivost u obrazovanju.
Organizacijska kultura	Izazovi vezani uz norme, prakse, rukovođenje i umrežavanje ključnih ustanova u sustavu (nadležne institucije, obrazovne ustanove i dr.)
Društvene vrijednosti	Izazovi vezani uz načine na koje se vrijednosti obrazovanja te pravičnosti i uključivosti percipiraju u društvu
Individualni čimbenici	Izazovi vezani uz motivaciju, kompetencije i obrazovne izbore pojedinaca. Ovi čimbenici se manifestiraju u kontekstu drugih društvenih čimbenika (vidi dolje).
Drugi društveni čimbenici	Izazovi vezani uz šire socioekonomske čimbenike u društvu i nejednaku raspodjelu ekonomskog, kulturnog, socijalnog i simboličkog kapitala.

U nastavku teksta donosimo tablicu sa sažetkom identificiranih problema obrazovnih nejednakosti na razini visokog obrazovanja. Nakon prikazane analize slijede preporuke ciljeva i mjera za adresiranje navedenih problema.

3. IZAZOVI: ANALIZA OBRAZOVNIH NEJEDNAKOSTI

1. SREDIŠNJI PROBLEM	
Obrazovne nejednakosti na razini visokog obrazovanja	
2. POKAZATELJI PROBLEMA	
Pristup	<ul style="list-style-type: none"> • Niža stopa stjecanja visokog obrazovanja u Hrvatskoj (36,6% visokoobrazovanih u dobi 25–34 godine) u odnosu na EU prosjek (40.5%) i EU cilj do 2030. (45%). <i>Izvor:</i> Europska komisija (2021) • Određene skupine u nepovoljnom položaju manje sudjeluju u visokom obrazovanju od drugih: studenti nižeg socioekonomskog statusa su podzastupljeni ; u usporedbi s drugim zemljama je nizak udio studenata koji su studij upisali s više od 21 godine (7%) i studenata roditelja (4%) <i>Izvor:</i> Eurostudent VII (2021a,b,c); Šćukanec i sur. (2016) • Horizontalne nejednakosti u strukturi i profilu upisanih studenata prema vrsti studija, prema instituciji i prema studijskom programu: studenti nižeg socioekonomskog statusa češće upisuju stručne studije te zastupljeniji su na određenim fakultetima. Postoje i značajne horizontalne i vertikalne razlike u zastupljenosti prema spolu – npr. studentice u tehničkom području, studenti u humanističkom području. <i>Izvori:</i> Puzić, Šabić i Odak,(2020); Puzić, Gregurović i Odak (2021), Šćukanec i sur. (2016), Farnell i sur. (2014) • Identificirane su brojne druge podzastupljene i ranjive skupine u visokom obrazovanju u Hrvatskoj: studenti djeca hrvatskih branitelja, studenti pripadnici romske manjine, LGBT studenti, studenti iz alternativne skrbi, studenti beskućnici i oni koji se nalaze u riziku od beskućništva, studenti iz ruralnih područja, manjih mjesta i otoka, izbjeglice i tražitelji azila, studenti s djecom te studenti s invaliditetom <i>Izvori:</i> Puzić i sur. (2021), MZO (2019)
Dobrobit	<ul style="list-style-type: none"> • Okolnosti studiranja koje ne dijele svi studenti imaju negativan utjecaj na iskustvo studiranja: određene okolnosti poput plaćanja školarina, studija u izvanrednom statusu, rada uz studij, stanovanja u skupljem smještaju, ili putovanja na studij iz druge županije su povezane s većim financijskim i radnim opterećenjem te većim nezadovoljstvom s iskustvom studiranja. <i>Izvor:</i> MZO (2019), Šćukanec i sur. (2016), Farnell i sur. (2014) • Studenti koji rade uz studij (44% svih studenata) izloženi su negativnom iskustvu studiranja: studenti koji rade češće su izloženi većem financijskom i radnom opterećenju i većem riziku odustajanja od studija. <i>Izvori:</i> Eurostudent VII (2021.d), MZO (2019), Šćukanec i sur. (2016), Farnell i sur. (2014) • Određene skupine zbog svojih socioekonomskih, osobnih i obiteljskih karakteristika imaju nepovoljnije iskustvo studiranja: studenti djeca hrvatskih branitelja; studenti pripadnici romske manjine; studenti pripadnici LGBT orijentacije; studenti iz alternativne skrbi; studenti beskućnici i oni koji se nalaze u riziku od beskućništva; studenti iz ruralnih područja, manjih mjesta i otoka; izbjeglice i tražitelji azila; studenti roditelji; studenti s invaliditetom. <i>Izvori:</i> Odak i sur. (2022.a,b.), Puzić i sur. (2021), MZO (2019), Šćukanec i sur. (2016), Farnell i sur. (2014)

	<ul style="list-style-type: none"> • Studenti stručnih studija izloženiji su nepovoljnim uvjetima studiranja. Studenti javnih stručnih studija češće imaju otežavajuće okolnosti studiranja kao što su studij u izvanrednom statusu i rad uz studij te imaju manji pristup studentskim domovima i stipendijama. Također, među studentima stručnih studija je znatno veći udio studenata roditelja te studenata koji ne upisuju studij izravno nakon srednje škole. Studenti javnih stručnih studija nepovoljnije ocjenjuju njihovo financijsko opterećenje. <u>Izvor:</u> MZO (2016), Šćukanec i sur. (2016), Farnell i sur. (2014) • Novoidentificirana skupina u nepovoljnom položaju: studenti s problemima motivacije, anksioznosti i depresije tijekom pandemije COVID-19. <u>Izvor:</u> Odak i sur. (2022.a,b.); Doolan i sur. (2021); Živčić Bećirević i sur (2021)
Postignuće	<ul style="list-style-type: none"> • Nezavršavanju studija češće su izložene skupine u nepovoljnom položaju: 22% studenata roditelja privremeno prekida studij (prosjeak je 15% studenata), a stariji studenti učestalije nezavršavaju prvu godinu studija <u>Izvori:</u> MZO (2019), Šabić i Puzić (2022); Odak, Baranović i Baketa (2023) • Horizontalne nejednakosti u sustavu VO (razlike prema društvenom porijeklu studenata u odabiru tipa i područja studija) imaju za posljedicu značajne razlike u pozicioniranju na tržištu rada za diplomirane studente, što doprinosi daljnjoj reprodukciji postojećih društvenih nejednakosti. <u>Izvori:</u> Puzić, Gregurović i Odak (2021)

3. GLAVNI ČIMBENICI I PREPREKE

Sustav	
Pristup	<ul style="list-style-type: none"> • Sustav trogodišnjeg strukovnog obrazovanja ne omogućuje izravan nastavak obrazovanja prema visokom obrazovanju. Nedostatak općih predmeta u kurikulumu trogodišnjih škola i nedostatak državne mature prilagođene strukovnim programima stvaraju značajne prepreke za prijelaz iz srednjeg u visoko obrazovanje za učenike koji se žele dalje obrazovati (koji moraju polagati razlikovnu godinu i državnu maturu općih predmeta). <u>Izvor:</u> Matković i sur. (2013); Radna skupina Mreže za visoko obrazovanje • Postoje barijere za upis starijih studenata (posebno onih s nižim kvalifikacijama): ne postoji sustav priznavanja prethodnog učenja, što znači da starije osobe moraju polagati državnu maturu (i dodatne programe obrazovanja odraslih za pripremu). <u>Izvor:</u> MZO (2019) • Prepreke pristupu visokom obrazovanju za migrante: uključuje probleme vezane uz priznavanje diploma i/ili priznavanje prethodnog učenja, ali također i pristup sustavu studentskog standarda, pristup informacijama. <u>Izvor:</u> Puzić i sur. (2021) • Novoidentificirana skupina s otežanim pristupom: doktorski studenti <u>Izvor:</u> Odak i sur. (2022.a,b.) Postojeća sveučilišna regulativa onemogućava studentima stručnih studija veleučilišta i visokih škola izravan upis na poslijediplomske doktorske studije. Osim toga, doktorskim studentima koji nisu zaposleni u sustavu znanosti i visokog obrazovanja otežan je pristup jer moraju sami plaćati troškove dokorskog studija.
Dobrobit; postignuće	<ul style="list-style-type: none"> • Studiranje u izvanrednom statusu generira veće troškove, a ne uključuje pravo na financijsku potporu: prosječni semestralni trošak za

3. GLAVNI ČIMBENICI I PREPREKE	
	<p>studij u izvanrednom statusu znatno je veći od studija u redovitom statusu; prihod od stipendija i obitelji često je nizak te visok postotak (njih 37%) studenata u izvanrednom statusu radi u punom radnom vremenu; studenti u izvanrednom statusu nemaju pravo participacije u studentskom standardu (stipendije, smještaj u studentskim domovima, subvencioniranje školarina za prvu godinu studija)</p> <p>Izvor: Puzić i sur. (2021), Šćukanec i sur. (2016), Farnell i sur. (2014)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Samo 23 posto studenata studija dobiva stipendije. Udio stipendija u primanjima studenata je nizak (cca 10%) tako da studenti primarno ovise o privatnim izvorima (obitelj kao izvor prihoda navodi 88% studenata; posao kao izvor prihoda navodi 27% studenata). <p>Izvor: Odak i sur. (2022.a,b.), Svjetska banka (2019) MZO (2019)</p>
<i>Općenito</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Nedostatak relevantnih i pouzdanih podataka o ranjivim skupinama, koje su vrlo heterogene i koje su podložne promjenama. <p>Izvor: Odak i sur. (2022.a,b.)</p>
Obrazovne ustanove	
<i>Pristup</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Postojeće arhitektonske/fizičke barijere na visokom učilištima za pristup osoba s invaliditetom. <p>Izvor: Odak i sur. (2022.a,b.)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Upisne politike na visokim učilištima često ne uključuju kriterij socijalne dimenzije. Pravo prednosti pri upisu na visoka učilišta u RH uz uvjet ispunjavanja razredbenog praga imaju studenti čiji se status veže uz Domovinski rat ili šezdesetpostotna i veća tjelesna oštećenja, iako postoje neki primjeri dobrih praksi visokih učilišta gdje se potiče upisivanje studenata iz drugih kategorija ranjivih i podzastupljenih skupina (npr. studenti s manjim postotkom tjelesnog oštećenja ili studenti iz alternativne skrbi), no riječ je o rjeđim slučajevima upisnih politika na pojedinim sastavnicama različitih sveučilišta, a ne o praksi koja se sustavno primjenjuje. <p>Izvor: MZO (n.d.), AZVO (n.d.)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Praksa visokih učilišta koja potiče upisivanje kvote studenata u izvanrednom statusu bez adekvatne brige za fleksibilnost studiranja, za dobrobit studenata i za socijalnu dimenziju. <p>Izvor: MZO (2019)</p>
<i>Dobrobit</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Nefleksibilnost visokih učilišta pri izvođenju studija u izvanrednom statusu (primjerice u rasporedu predavanja) <p>Izvor: MZO (2019)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nedostatak službi za potporu studentima tijekom studiranja (akademska, psihološka i financijska potpora). 1) postojanje službi 2) adekvatni resursi (ljudski i drugi) 3) adekvatna prepoznatljivost <p>Izvor: Odak i sur. (2022.a,b.), Puzić i sur. (2021), Šćukanec i sur. (2016).</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nedovoljna svijest dijela akademskog osoblja o problemima koji su povezani sa socijalnom dimenzijom visokog obrazovanja <p>Izvor: Puzić i sur. (2021), MZO (2019)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nepripremljenost nastavnika za rad sa skupinama u nepovoljnom položaju <p>Izvor: Odak i sur. (2022.a,b.), Puzić i sur. (2021), MZO (2019)</p>

3. GLAVNI ČIMBENICI I PREPREKE

	<ul style="list-style-type: none"> • Nepostojanje sustavnog administrativnog praćenja studijskog uspjeha i odustajanja od studija u svrhu osiguravanja analitičke osnove za pružanje ciljane potpore u studiju. Izvor: Odak, Baranović, Baketa (2023)
--	---

4. DUBLJI ČIMBENICI I PREPREKE

Javnapolitički okvir	<ul style="list-style-type: none"> • Razlike u pravima i uvjetima studiranja studenata u redovitom i izvanrednom statusu. Izvor: Odak i sur. (2022.a,b.) • Nedovoljna osjetljivost propisa: Propisani kriteriji na osnovu kojih se određuje tko su studenti s invaliditetom nisu dovoljno osjetljivi ili jasni. Izvor: Odak i sur. (2022.a,b.)
Organizacijska kultura	<ul style="list-style-type: none"> • Nedostak kulture evaluacije: postoji sustav osiguravanja kvalitete i prikupljanje podataka kroz sustav, no često izostaju konkretni koraci temeljeni na zaključcima evaluacija. Izvor: Radna skupina za visoko obrazovanje • Nedostatna međuinstitucijska suradnja: izostaje usklađivanje propisa nužnih za rješavanje problema obrazovnih nejednakosti u visokom obrazovanju, npr. za razmjenu informacija između visokih učilišta (ako student upiše studij negdje drugdje) ili čak među različitim sastavnicima visokog učilišta (npr. fakulteti, studentski domovi, centri za karijere, psihološko savjetovanje.) Izvor: Odak i sur. (2022.a,b.) • Problem određenja i razgraničenja nadležnosti visokoobrazovnih institucija i drugih sustava u pružanju podrške studentima s invaliditetom. Izvor: Odak i sur. (2022.a,b.)
Društvene vrijednosti	<ul style="list-style-type: none"> • Nedostatak svijesti o socijalnoj dimenziji visokog obrazovanja kod šireg kruga dionika Izvor: Radna skupina Mreže za visoko obrazovanje • Dominacija „meritokratskih“ vrijednosti umjesto pravičnosti i uključivosti Izvor: Radna skupina Mreže za visoko obrazovanje
Individualni čimbenici	<ul style="list-style-type: none"> • Niža postignuća u ranijem obrazovanju velikim dijelom određuju mogućnosti upisa i/ili uspjeha u visokom obrazovanju (u smislu vjerojatnosti pohađanja određene vrste srednje škole, vjerojatnosti upisa željenog studijskog programa i vjerojatnosti posjedovanja kompetencija za uspješno studiranje) Izvor: Puzić i Košutić (2015) • Učenici su općenito slabo informirani o mogućnostima i o svojim planovima za upis visokog obrazovanja Izvor: Ristić Dedić & Jokić (2019) • Neinformiranost studenata o postojećim službama potpore Izvor: Odak, Baranović, Baketa (2023) • Nespremnost studenata za korištenje službi za potporu studentima Izvor: Odak, Baranović, Baketa (2023); Puzić i sur. (2021)

	<ul style="list-style-type: none"> • Među ključim faktorima za odustajanje od studija su gubitak motivacije za studij, izazovi sa zdravljem i financijama, nedostatak samodiscipline te individualni ili organizacijski izazovi. <u>Izvor:</u> Odak, Baranović, Baketa (2023), Šabić & Puzić (2022)
<p>Drugi društveni čimbenici</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ekonomski, društveni i kulturni kapital obitelji ima presudnu ulogu u determiniranju obrazovnih karijera, odluka i postignuća pojedinaca te posljedično i u mogućnosti upisa i uspjeha u visokom obrazovanju. U tom kontekstu, mogućnosti rješavanja obrazovanih nejednakosti na razini visokog obrazovanja su ograničene. <u>Izvor:</u> Puzić i Košutić (2015) • Učenici iz udaljenih područja gdje se programi ne nude i/ili su teško dostižni te učenici s područja sa slabom informiranošću o mogućnostima imaju otežan pristup visokom obrazovanju. <u>Izvor:</u> Odak i sur. (2022.a,b.). Ristić Dedić & Jokić (2019)

4. POTENCIJALI: SNAGE I DOBRE PRAKSE U SUSTAVU

U proces izrade preporuka važno je uzeti u obzir na samo identificirane probleme, već prepoznati pozitivne politike i prakse u sustavu te identificirati potencijal novih ili nadolazećih inicijativa za daljnje unaprjeđivanje pravičnosti i uključenosti u obrazovanju. Niže u tekstu donosimo sažetak identificiranih snaga, ali i napomene o daljnjem prostoru za poboljšanje, nakon čega donosimo konkretne preporuke za javne politike.

- **Hrvatska je uspostavila kvalitetan okvir za unaprjeđenje socijalne dimenzije visokog obrazovanja od 2014. do 2022. godine**, uključivši uspostavu Nacionalne skupine za socijalnu dimenziju visokog obrazovanja, donošenje i provedbu Nacionalnog plana za socijalnu dimenziju visokog obrazovanja (hrvatska među rijetkim zemljama u Europi s takvim planom) te objavu analitičkog izvješća o iskustvima ranjivih skupina u visokom obrazovanja.

Usprkos ovom napretku, ostaje otvoreno pitanje kolika je održivost ove politike: nije još jasno hoće li se donijeti nema novi nacionalni plan i hoće li biti nove nacionalne skupine

- **Hrvatska je unaprijedila konkretne javne politike visokog obrazovanja u smjeru socijalne dimenzije visokog obrazovanja.** Na primjer, Državne stipendije se sada temelje na socioekonomskom statusu i su značajno proširene uz dodatna sredstva Europskog socijalnog fonda (što će biti slučaj barem do 2027)., dok su prije bile primarno na temelju izvrsnosti te u sklopu prve faze programskih ugovora za visoka učilišta (2012.-2014.) uključena je socijalna dimenzija kao jedan od mogućih indikatora te novi zakon o visokom obrazovanju uključuje socijalnu dimenziju među prioritetima. Hrvatski sustav osiguranja kvalitete u visokom obrazovanju također uključuje kriterije vezane uz socijalnu dimenziju.

Usprkos ovom napretku, ostaje izazov nedovoljnog broja stipendija i iznosa stipendija, kao i izazovi s dinamikom njihove isplate. Također, socijalna dimenzija više nije toliko vidljiva u programskim ugovorima te nije se pratio učinak navedene mjere.

- **Druge značajke sustava visokog obrazovanja predstavljaju važan temelj za pravičnost i uključenost.** Na primjer, politika besplatnog prvog upisa studija otklanja značajnu financijsku prepreku pristupu visokom obrazovanju te hrvatski sustav studentskog standarda olakšava svim studentima i pristup i sudjelovanje putem subvencionirane prehrane, smještaj, kao i mogućnost studentskog rada, te neke mjere daju prednost studentima u nepovoljnom položaju.

Usprkos ovim snagama, linearni sustav školarina (tj. neplaćanje školarina ovisno o uspjehu) je samo primijenjen redovitima studentima, a i može kreirati nejednakosti kasnije tijekom studija. Gubljenje statusa redovnog studenta/ice može za skupine u nepovoljnom položaju predstavljati rizik za nastavak studija. Broj mjesta u studentskim domovima je i dalje izazov te neke skupine nemaju jednak pristup mjerama studentskog standarda.

- **Unaprjeđena je potpora studentima s invaliditetom:** u zadnjem desetljeću su javne politike visokog obrazovanja naglasile važnost pružanja potpore studentima s invaliditetom i brojna visoka učilišta imaju uspostavljene urede i/ili potpore studentima s invaliditetom.

Usprkos napretku, studentima s invaliditetom nedostaje potpora u brojim aspektima pristupa i sudjelovanja u visokom obrazovanju (vidi analizu problema).

- **Ministarstvo znanosti i obrazovanja aktivno se uključilo u praćenje i unapređivanje socijalne dimenzije.** Hrvatska sudjeluje u EUROSTUDENT istraživanju, predsjedava nad Bolonjskom skupinom za socijalnu dimenziju visokog obrazovanja te uključena je u međunarodne projekte SIDERAL i PLAR-u-PAGs za unaprjeđivanje socijalne dimenzije. MZO je također koristio EU fondove za razvoj socijalne dimenzije visokog obrazovanja.
- **Visoka učilišta osnivaju urede za pružanje akademske i psihološke pomoći i savjetovanja, što je od iznimne važnosti za studente iz skupina u nepovoljnom položaju za uspješno sudjelovanje na studiju.** Kroz ESF projekte za razvoj HKO su takvi uredi i službe ustrojeni.
Ostaje otvoreno pitanje koliko će takve službe ostati održive nakon završetka razdoblja početnog financiranje.

Zaključno, u zadnjem desetljeću je Republika Hrvatska donijela niz strateških dokumenta i zakonskih akata koji naglašavaju važnosti socijalne dimenzije visokog obrazovanja te unaprijedila brojne mjere u sustavu da bi bolje pridonijele ovom cilju. Uzevši ove snage i prilike u obzir, u idućoj sekciji donosimo preporuke za donositelje javnih politika za osiguravanje održivosti ovih pozitivnih inicijativa te za daljnje unaprjeđivanje socijalne dimenzije u nadolazećem razdoblju.

5. PREPORUKE: CILJEVI

U nastavku donosimo preporuke za opće i specifične ciljeve budućih javnih politika u Hrvatskoj za smanjivanje obrazovnih nejednakosti na razini visokog obrazovanja. Specifični ciljevi su grupirani u šest tematskih područja predloženih mjera, prema strukturi koja je dogovorena za sve razine obrazovanja (od ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja do visokog obrazovanja i obrazovanja odraslih). U nastavku teksta predstavljamo preporuke konkretnih mjera za postizanje svakog od predloženih specifičnih ciljeva.

Opći ciljevi

1. Povećati stopu sudjelovanja u visokom obrazovanju u Hrvatskoj, posebice među skupinama u nepovoljnom položaju i/ili koje su podzastupljene u visokom obrazovanju
2. Smanjiti horizontalne nejednakosti u strukturi i profilu upisanih studenata prema vrsti studija, prema instituciji i prema studijskom programu
3. Smanjiti negativan utjecaj otežavajućih okolnosti studiranja na iskustvo studenata, posebno za studente iz skupina u nepovoljnom položaju
4. Smanjiti razlike u pojavi negativnih uvjeta studiranja između sveučilišnih i stručnih studija, kao i razlike u ugledu vrsta studija
5. Smanjiti stopu nezavršavanja studija u Hrvatskoj, s posebnim naglaskom na skupine u nepovoljnom položaju

Specifični ciljevi

Područje	Specifični ciljevi
1. Javnopolitički okvir	1.1. Održavati postojeći nacionalni okvir za sustavno bavljenje socijalnom dimenzijom visokog obrazovanja 1.2. Osigurati financijski okvir za unaprjeđenje socijalne dimenzije visokog obrazovanja 1.3. Uvrstiti socijalnu dimenziju u kriterije za akreditaciju i vanjsku prosudbu visokih učilišta i znanstvenih instituta za novi ciklus 2023. – 2027. 1.4. Pratiti i vrednovati napredak u području socijalne dimenzije visokog obrazovanja
2. Pristup	2.1. Ukloniti prepreke nastavku obrazovanja prema visokom obrazovanju za učenike iz trogodišnjih strukovnih programa 2.2. Omogućiti upis starijih studenata (posebno onih s nižim kvalifikacijama) putem sustava priznavanja prethodnog učenja 2.3. Unaprijediti informiranost učenika o opcijama za nastavak obrazovanja prema visokom obrazovanju i o karijerama 2.4. Uskladiti i unaprijediti kriterije za socijalnu dimenziju u upisnim politikama visokih učilišta
3. Financijska potpora	3.1. Otkloniti financijske prepreke pristupu i uspješnom sudjelovanju u visokom obrazovanju

4. Podrška za studente	<p>4.1. Uvesti sustav za identificiranje i podršku studentima u riziku od nezavršavanja studija</p> <p>4.2. Unaprijediti službe za potporu studentima na visokim učilištima (akademska i psihološka potpora)</p> <p>4.3. Unaprijediti podršku studentima s invaliditetom u pristupu, sudjelovanju i uspješnom završavanju studija</p>
5. Podrška za nastavno osoblje	5.1. Osigurati bolju pripremljenost stručnog i akademskog osoblja za rad sa skupinama u nepovoljnom položaju
6. Uključiva ustanova	6.1. Osigurati veću fleksibilnost i uključivost studiranja za studente u izvanrednom statusu

6. PREPORUKE: MJERE

1. Javnopolitički okvir

Specifični cilj 1.1	Održavati postojeći nacionalni okvir za sustavno bavljenje socijalnom dimenzijom visokog obrazovanja
Mjere⁷ (kratkoročno)	<ul style="list-style-type: none"> • Postaviti pravičnost i uključivost u visokom obrazovanju među prioritetima Plana razvoja sustava odgoja i obrazovanja 2023.-2027. • Donijeti novi Nacionalni plan za socijalnu dimenziju visokog obrazovanja • Oformiti novu Nacionalnu skupinu za socijalnu dimenziju visokog obrazovanja
Mjere (dugoročno)	<ul style="list-style-type: none"> • Evaluirati učinke mjera donesenog Nacionalnog plana za socijalnu dimenziju visokog obrazovanja
Akteri	Ministarstvo znanosti i obrazovanja
Specifični cilj 1.2	Osigurati financijski okvir za unaprjeđenje socijalne dimenzije visokog obrazovanja
Mjere (kratkoročno)	<ul style="list-style-type: none"> • Koristiti mehanizme Europskog socijalnog fonda za projektno financiranje aktivnosti vezane uz socijalnu dimenziju visokog obrazovanja • Koristiti programske ugovore s visokim učilištima za financiranje aktivnosti predloženih u ovim specifičnim ciljevima
Akteri	Ministarstvo znanosti i obrazovanja
Specifični cilj 1.3	Integrirati socijalnu dimenziju visokog obrazovanja u nacionalni sustav osiguravanja kvalitete u visokom obrazovanju
Mjere (kratkoročno)	<ul style="list-style-type: none"> • Uvrstiti socijalnu dimenziju kao zaseban standard za akreditaciju i vanjsku prosudbu visokih učilišta i znanstvenih instituta za novi ciklus 2023. – 2027.
Akteri	<ul style="list-style-type: none"> • Ministarstvo znanosti i obrazovanja • Agencija za znanost i visoko obrazovanje
Specifični cilj 1.4	Pratiti i vrednovati napredak u području socijalne dimenzije visokog obrazovanja
Mjere (kratkoročno)	<ul style="list-style-type: none"> • Nastaviti sudjelovanje u EUROSTUDENT istraživanju za praćenje socijalne dimenzije visokog obrazovanja • Objaviti izvješća o provedbi novog Nacionalnog plan za socijalnu dimenziju visokog obrazovanja • Sustavno prikupiti podatke o odustajanju od studija (vidi preporuku 4.1.)
Akteri	<ul style="list-style-type: none"> • Ministarstvo znanosti i obrazovanja • Visoka učilišta

⁷ Kratkoročne mjere se odnose na mjere koje bi se mogle donijeti u razdoblju od 1 do 3 godine. Dugoročne mjere se odnose na mjere koje bi se mogle donijeti u razdoblju od 5 do 10 godina.

2. Pristup

Specifični cilj 2.1.	Ukloniti prepreke nastavku obrazovanja prema visokom obrazovanju za učenike iz trogodišnjih strukovnih programa
Specifični cilj 2.2.	Omogućiti upis starijih studenata (posebno onih s nižim kvalifikacijama) putem sustava priznavanja prethodnog učenja
Mjere (kratkoročno)	<ul style="list-style-type: none"> Unaprijediti strukturu i način pohađanja razlikovne godine (<i>bridging programme</i>) za polaganje državne mature za učenike trogodišnjih strukovnih programa te za osobe starije od 21 godine.⁸ Osigurati bolju informiranost učenika 1. i 2. razreda u trogodišnjim srednjim programima o opcijama za nastavak obrazovanja prema visokom obrazovanju te o mogućnostima polaganja razlikovne godine. Osigurati vaučere za potencijalne polaznike razlikovne godine kao poticaj za njihov nastavak obrazovanja
Mjere (dugoročno)	<ul style="list-style-type: none"> Pripremiti i provesti priznavanje prethodnog učenja u visokom obrazovanju, čime se omogućuje pristup određenim studijskim programima bez polaganja mature i/ili stjecanjem (djelomične) kvalifikacije na temelju već stečenih ishoda učenja kroz neformalno ili informalno učenje.
Akteri	<ul style="list-style-type: none"> Ministarstvo znanosti i obrazovanja Srednje strukovne škole Agencija za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih

Specifični cilj 2.3.	Unaprijediti informiranost učenika o opcijama za nastavak obrazovanja prema visokom obrazovanju i o karijerama
Mjere (kratkoročno)	<ul style="list-style-type: none"> Uspostaviti bližu suradnju između CISOK centara, poslodavaca i srednjih škola za bolje informiranje i savjetovanje učenika o opcijama za nastavak obrazovanja i za karijere; uspostaviti mobilne timove ili virtualne oblike informiranja učenika škola u manjim/udaljenim naseljima Uspostaviti bližu suradnju između visokih učilišta i srednjih škola o opcijama za nastavak obrazovanja prema visokom obrazovanju i o karijerama Uključiti nastavnike i stručne suradnike srednjih škola (školske psihologe i/ili druge suradnike) u proces informiranja učenika o opcijama za nastavak obrazovanja i za karijere Uspostava nacionalne mreže za profesionalno usmjeravanje i obrazovno savjetovanje na razini srednjih škola, za bolju razmjenu iskustava i dobrih praksi Osmisliti i provesti nacionalni program informiranja učenika i njihovih roditelja/skrbnika o mogućnostima i prednostima nastavka obrazovanja
Mjere (dugoročno)	<ul style="list-style-type: none"> Unaprijediti procese psihološkog i karijernog savjetovanja u srednjem obrazovanju, poticanjem pristupa koji povezuje osobne interese i afinitete s obrazovnim napretkom i s planiranjem nastavka obrazovanja i/ili početka karijere.

⁸ Vidi rubriku „Dodatne bilješke“ na kraju ove sekcije za detaljnije informacije o predloženoj mjeri

	<ul style="list-style-type: none"> • Uspostaviti sustav osiguranja kvalitete profesionalnog usmjeravanja i obrazovnog savjetovanja, uključivši i sustava praćenja učinaka usmjeravanja
Akteri	<ul style="list-style-type: none"> • Ministarstvo znanosti i obrazovanja • Ministarstva rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike • Srednje škole • Organizacije civilnog društva • Osnivači srednjih škola • Carnet

Specifični cilj 2.4.	Uskladiti i unaprijediti kriterije za socijalnu dimenziju u upisnim politikama visokih učilišta
Mjere (kratkoročno)	<ul style="list-style-type: none"> • Izraditi i donijeti nacionalne smjernice za pravične i uključive upisne politike na VU, s identificiranim ranjivima i podzastupljenim skupinama te s preporučenim modelima (npr. direktan upis, dodatni bodovi, prednost pri upisu ili kvote za određene skupine) • Poticati visoka učilišta da provode smjernice za pravične i uključive upisne politike
Mjere (dugoročno)	<ul style="list-style-type: none"> • Koristiti programske ugovore kao način poticanja provedbe smjernica za pravične i uključive upisne politike
Akteri	<ul style="list-style-type: none"> • Visoka učilišta • Ministarstvo znanosti i obrazovanja

Specifični cilj 2.5	Osigurati veću fleksibilnost i uključivost studiranja za studente u izvanrednom statusu
Mjere (kratkoročno)	<ul style="list-style-type: none"> • Prilagoditi uvjete studiranja na studijima u izvanrednom statusu na način koji omogućuje usklađivanje studijskih i radnih obveza (npr. u večernjim satima ili vikendima) te studiranje na daljinu (virtualne i hibridne opcije za studente koji žive daleko od visokog učilišta)
Mjere (dugoročno)	<ul style="list-style-type: none"> • Urediti sustav studiranja u izvanrednom statusu predloženim izmjenama i nadopunama Zakona o visokom obrazovanju i znanstvenoj djelatnosti
Akteri	<ul style="list-style-type: none"> • Visoka učilišta • Ministarstvo znanosti i obrazovanja

3. Financijska potpora

Specifični cilj 3.	Otkloniti financijske prepreke pristupu i uspješnom sudjelovanju u visokom obrazovanju
Mjere (kratkoročno)	<ul style="list-style-type: none"> • Omogućiti pravo na financijsku potporu i studentima u izvanrednom statusu, pod jednakim kriterijima kao i redovitim studentima: <ul style="list-style-type: none"> ○ pravo na oslobođenje od plaćanja školarina ○ pravo na subvencije prehrane, smještaja i prijevoza ○ pravo na stipendije • Fleksibilizirati kriterije za pravo na nastavak besplatnog studiranja na temelju broja ostvarenih ECTS bodova za određene skupine u nepovoljnom položaju s opravdanim razlozima (npr. za djecu iz alternative skrbi; za studente koji rade uz studij i dr.). • Unaprijediti trenutni sustav državnih stipendija:

	<ul style="list-style-type: none"> ○ promijeniti dinamiku isplate stipendije kako bi studenti dobili stipendiju na početku akademske godine ○ povećati iznos stipendija sukladno s porastom troškova života i studiranja. ○ povećati broj dodijeljenih stipendija <ul style="list-style-type: none"> ● Proširiti pristup informacijama o dostupnim stipendijama ● Postaviti kriterije vezane uz socijalnu dimenziju visokog obrazovanja u sklopu postojećih programa stipendiranja na razini jedinica lokalne i područne samouprave umjesto dominantnog naglaska na izvrsnost
Akteri	<ul style="list-style-type: none"> ● Ministarstvo znanosti i obrazovanja

4. Podrška za studente

Specifični cilj 4.1.	Uvesti sustav za identificiranje i podršku studentima u riziku od nezavršavanja studija
Mjere (kratkoročno)	<ul style="list-style-type: none"> ● Razviti metodologiju sustavnog i integriranog praćenja statusa i uspješnosti studiranja i završavanja studija na razini visokih učilišta i na nacionalnoj razini ● Prikupiti i aktivno pratiti status upisanih studenata, s ciljem identificiranja osoba u riziku od nezavršavanja studija na razini pojedinačnih visokih učilišta ● Uspostaviti komunikaciju između visokog učilišta i studenata u riziku od nezavršavanja studija o namjerama za nastavak, pauziranje ili prekid studija te o mogućnostima podrške i savjetovanja o opcijama za rješavanje mogućih izazova ● Uvesti sustav praćenja upisnog statusa studenata i rizika od nezavršavanja studija na nacionalnoj razini
Akteri	<ul style="list-style-type: none"> ● Visoka učilišta ● Ministarstvo znanosti i obrazovanja ● Agencija za znanost i visoko obrazovanje

Specifični cilj 4.2.	Unaprijediti službe za potporu studentima na visokim učilištima (akademska i psihološka potpora)
Mjere (kratkoročno)	<ul style="list-style-type: none"> ● Profesionalizirati psihološko savjetovanje na visokim učilištima (i/ili spriječiti situacije u kojima profesori preuzimaju ulogu psiholoških savjetnika/ca) ● Uspostaviti ili ojačati sustave mentorstva na visokim učilištima: <ul style="list-style-type: none"> ○ akademsko mentorstvo: uvođenje funkcije akademskog mentora („course adviser“) ○ studentsko mentorstvo: podržati sustav vršnjačke potpore među studentima. ● Uspostaviti nacionalnu mrežu studentskih službi i odjela psiholoških savjetovanja na visokim učilištima ● Donijeti nacionalne smjernice za akademsko i psihološko savjetovanje na visokim učilištima
Mjere (dugoročno)	<ul style="list-style-type: none"> ● Ulagati više resursa u razvoj studentskih službi i njihovog osoblja ● Podizati informiranost studenata o postojanju studentskih službi i poticati ih na korištenje službi
Akteri	<ul style="list-style-type: none"> ● Visoka učilišta

	<ul style="list-style-type: none"> Hrvatski studentski zbor Ministarstvo znanosti i obrazovanja
Specifični cilj 4.3.	Unaprijediti podršku studentima s invaliditetom u pristupu, sudjelovanju i uspješnom završavanju studija
Mjere (kratkoročno)	<ul style="list-style-type: none"> Ukloniti arhitektonske/fizičke barijere na visokom učilištima za pristup osoba s invaliditetom. Fleksibilizirati propisane kriterije na osnovu kojih se određuje status studenta s invaliditetom Unaprijediti koordinaciju visokoobrazovnih institucija i drugih sustava u pružanju podrške studentima s invaliditetom.
Akteri	<ul style="list-style-type: none"> Ministarstvo znanosti i obrazovanja Pravobranitelj za osobe s invaliditetom

5. Podrška za nastavno osoblje

Specifični cilj 5.1.	Osigurati bolju pripremljenost stručnog i akademskog osoblja za rad sa skupinama u nepovoljnom položaju
Mjere (kratkoročno)	<ul style="list-style-type: none"> Izraditi vodič za stručno i akademsko osoblje o socijalnoj dimenziji visokog obrazovanja, o skupinama u nepovoljnom položaju i o postupcima i načinima postizanja razumne prilagodbe Organizirati i provoditi treninge za profesionalno usavršavanje akademskog i stručnog osoblja o socijalnoj dimenziji visokog obrazovanja Organizirati redovite nacionalne konferencije o socijalnoj dimenziji visokog obrazovanja za informiranje te razmjenu iskustava i dobrih praksi
Mjere (dugoročno)	<ul style="list-style-type: none"> Poticati društvenu raznolikost i samog osoblja na visokim učilištima u postupcima raspisivanja novih radnih mjesta
Akteri	<ul style="list-style-type: none"> MZO Visoka učilišta

6. Uključiva ustanova

Specifični cilj 5.1	Osigurati prepoznavanje dodatnog rada nastavnika u studijskim grupama s većim udjelom studenata u nepovoljnom položaju⁹
Mjere (kratkoročno)	<ul style="list-style-type: none"> • Prepoznati dodatni rad kroz normiranje rada u nastavi • Prepoznati dodatni rad kroz uvjete za napredovanje u viša nastavna zvanja
Mjere (dugoročno)	<ul style="list-style-type: none"> • Sustavno voditi brigu o kadrovskoj strukturi u visokoškolskim ustanovama koje nude veći broj studijskih programa za studente u nepovoljnom položaju i osigurati dodatno zapošljavanje
Akteri	<ul style="list-style-type: none"> • MZO • AZVO • Visoka učilišta

Dodatne bilješke

Specifični cilj 2.1. Ukloniti prepreke nastavku obrazovanja prema visokom obrazovanju za učenike iz trogodišnjih strukovnih programa

Glavna mjera može biti uvođenje jedinstvenog i centralizirano koordiniranog programa na nacionalnoj razini, umjesto pojedinačnih programa na razini svake obrazovne ustanove. Prema takvom modelu, učenici bi mogli pohađati razlikovnu godinu u odabranim obrazovnim ustanovama u njihovoj zajednici ili okolici. Pri planiranju i provedbi mjere ključno će biti osigurati (lokalnu ili regionalnu) dostupnost navedenih programa te njihovu pristupačnost u smislu vremena izvođenja (npr. u večernjim satima za osobe koje rade).

Ova mjera je važna ne samo za nastavak obrazovanja za učenike odmah nakon završavanja srednjeg obrazovanja, već i za osobe starije od 21 godine koje se žele ponovno uključiti u obrazovanje. Otvoreno pitanje bi bilo koja bi se kvalifikacija stekla tijekom ove razlikovne godine ako je centraliziran i nije vezan uz školu/prethodni program te kako ju povezati s Hrvatskim kvalifikacijskim okvirom.

Specifični cilj 5.1. Osigurati priznavanje dodatnog rada nastavnika u studijskim grupama s većim udjelom studenata u nepovoljnom položaju

Dodatna dimenzija podrške nastavnicima na ustanovama visokog obrazovanja trebala bi biti usmjerena na prepoznavanje dodatnog angažmana prilikom organizacije, provedbe i vrednovanja studenata kojima treba dodatna podrška tijekom studija. Naime, radi se o aktivnostima koji mogu značajnije povećati nastavno opterećenje prilikom izvođenja redovitih studija ili akreditiranih programa cjeloživotnog obrazovanja (koje nastavnici izvode tijekom vikenda). Kako bi rad sa studentima u nepovoljnoj položaju bio kvalitetniji, nastavnici će ovisno o broju studenata raditi prilagodbu nastavnog procesa (izvoditi repetitivnu nastavu predmeta na stranom jeziku, izvoditi nastavu izvan radnog vremena – ako su studenti u nepovoljnom statusu upisani kao studenti u izvanrednom statusu; prilagoditi nastavne metode ili metode vrednovanje (primjerice, produljiti vrijeme pisanja ispita); osigurati razlikovne godine ili razlikovne ispite prije upisa na studij i sl.

⁹ Vidi rubriku „Dodatne bilješke“ na kraju ove sekcije za detaljnije informacije o predloženoj mjeri

Nastavnicima koji rade u studijskim grupama s većim udjelom studenata u nepovoljnom položaju trebalo bi normirati rad u nastavi na drugačiji način (normirati broj sati nastave na drugačiji način – veći koeficijent za izračunavanje norma sata) ili se nastavni rad u studijskim grupama s većim udjelom studenata u nepovoljnom položaju može priznati kao jedna od aktivnosti u okviru izbora u viša nastavna zvanja.

POPIS LITERATURE

- Agencija za znanost i visoko obrazovanje (n.d.). *Pravila o uvjetima, postupku prijave, provedbi ispita za upis i rangiranju kandidata na studijske programe.*
<https://www.azvo.hr/images/stories/propisi/Pravila.pdf>
- Doolan, K., Barada, V., Buric, I., Krolo, K., & Tonkovic, Ž. (2021). Student Life during the COVID-19 Pandemic Lockdown: Europe-Wide Insights. *European Students' Union.*
- Europska komisija (2021). *Pregled obrazovanja i osposobljavanja za 2021.* Posjećeno 21.11.2022.:
<https://op.europa.eu/webpub/eac/education-and-training-monitor-2021/hr/index.html>
- Eurostudent VII (2021). EUROSTUDENT Database (Data Reporting Module). Posjećeno 19.11.2022. na mrežnoj stranici Eurostudent:
https://database.eurostudent.eu/drm/?eust_nr=7&e=&fg=&country_list=HR&Curr=NCU
- Eurostudent VII (2021.a). Age at entry into higher education.
https://database.eurostudent.eu/drm/?eust_nr=7&e=age_entry_s&fg=all_students&country_list=AT%2CCH%2CCZ%2CDK%2CEE%2CFI%2CFR%2CGE%2CHR%2CHU%2CIE%2CIS%2CIT%2CLT%2CLU%2CMT%2CNL%2CNO%2CPL%2CPT%2CRO%2CSE%2CSI%2CTR&Curr=NCU
- Eurostudent VII (2021.b). Students educational background.
https://database.eurostudent.eu/drm/?eust_nr=7&e=edupar_3&fg=all_students&country_list=AT%2CCH%2CCZ%2CDK%2CEE%2CFI%2CFR%2CGE%2CHR%2CHU%2CIE%2CIS%2CIT%2CLT%2CLU%2CMT%2CNL%2CNO%2CPL%2CPT%2CRO%2CSE%2CSI%2CTR&Curr=NCU
- Eurostudent VII (2021.c). Students with children.
https://database.eurostudent.eu/drm/?eust_nr=7&e=child_dich&fg=all_students&country_list=AT%2CCH%2CCZ%2CDK%2CEE%2CFI%2CFR%2CGE%2CHR%2CHU%2CIE%2CIS%2CIT%2CLT%2CLU%2CMT%2CNL%2CNO%2CPL%2CPT%2CRO%2CSE%2CSI%2CTR&Curr=NCU
- Eurostudent VII (2021.). Study intensity (Croatia).
https://database.eurostudent.eu/drm/?eust_nr=6&e=study_intensity&fg=e_work&country_list=HR&Curr=NCU
- Farnell, T., Matkovic, T., Doolan, K., & Cvitan (2014). *Socijalna uključivost visokog obrazovanja u Hrvatskoj: analiza stanja.* Zagreb: Institut za razvoj obrazovanja.
- Matković, T., Lukić, N., Buković, N., Doolan, K. (2013) *Destination uncertain? Trends, perspectives and challenges in strengthening vocational education for social inclusion and social cohesion.* Publications Office of the European Union. Dostupno na:
https://www.etf.europa.eu/sites/default/files/m/17E7427BD455393CC1257BC10032C7E5_VE_T%20x%20social%20inclusion_Croatia.pdf
- Ministarstvo znanosti i obrazovanja (2019). *Nacionalni plan za unaprjeđenje socijalne dimenzije visokog obrazovanja u Republici Hrvatskoj 2019. – 2021.* Zagreb: Ministarstvo znanosti i obrazovanja
- Ministarstvo znanosti i obrazovanja (2019.b). Podzastupljene i ranjive skupine u visokom obrazovanju u Republici Hrvatskoj.
<https://mzo.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Obrazovanje/VisokoObrazovanje/RazvojVisokogObrazovanja/Podzastupljene%20i%20ranjive%20skupine%20u%20visokom%20obrazovanju%20u%20Republici%20Hrvatskoj.pdf>
- Ministarstvo znanosti i obrazovanja (n.d.). *Upis studenata na visoka učilišta.*
<https://mzo.gov.hr/istaknute-teme/odgoj-i-obrazovanje/djelatnost-odgoja-i-obrazovanja/upisu-odgojno-obrazovne-ustanove/upis-studenata-na-visoka-ucilista/968>

- Odak, I., Baketa, N., Baranović, B., Matić Bojić, J., Puzić, S. & Šabić, J. (2022.a). „Visoko obrazovanje (prva fokus-grupa)”, u Farnell, T (ur.). *Obrazovne nejednakosti u Hrvatskoj: izazovi i potrebe iz perspektive dionika sustava obrazovanja*. Zagreb: Institut za razvoj obrazovanja
- Odak, I., Baketa, N., Baranović, B., Matić Bojić, J., Puzić, S. & Šabić, J. (2022.b). „Visoko obrazovanje (prva fokus-grupa)”, u Farnell, T (ur.). *Obrazovne nejednakosti u Hrvatskoj: izazovi i potrebe iz perspektive dionika sustava obrazovanja*. Zagreb: Institut za razvoj obrazovanja
- Odak, I., Baranović, B. i Baketa, N. (2023). *Radni naslov*.
- Puzić, S., Baketa, N., Baranović, B., Gregurović, M., Matković, T., Mornar, M., Odak, I., & Šabić, J. (2021). *O podzastupljenim i ranjivim skupinama studenata: prilozi unaprjeđivanju socijalne dimenzije visokog obrazovanja u Republici Hrvatskoj*. Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu.
- Puzić, S., Gregurović, M. & Odak, I. (2021). Horizontal Differences in Higher Education in Croatia: The Effects of Different Types of Capital on the Choice of Faculties of Different Social Status. *Revija za socijalnu politiku*, 28 (1), 23-23. <https://doi.org/10.3935/rsp.v28i1.1726>
- Puzić, S., Košutić, I. (2015). Sociološki pristupi razumijevanju društvenih nejednakosti u obrazovanju. U: Baranović, B. (ur.). *Koji srednjoškolci namjeravaju studirati?: pristup visokom obrazovanju i odabir studija*. Institut za društvena istraživanja u Zagrebu.
- Puzić, S., Šabić, J. & Odak, I. (2020). Inozemstvo, Zagreb ili neki drugi grad u Hrvatskoj? Društveno porijeklo, racionalnost izbora i aspiracije srednjoškolaca prema mjestu studiranja. *Revija Za Sociologiju*, 50(2), 285–308. <https://doi.org/10.5613/rzs.50.2.6>
- Ristić Dedić, Z., Jokić, B. (2019). *Što nakon srednje? Želje, planovi i stavovi hrvatskih srednjoškolaca*. Zagreb: Agencija za znanost i visoko obrazovanje.
- Šabić, J., & Puzić, S. (2022). *Exploring dropout risk in higher education in Croatia: An empirical analysis*. Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu.
- Svjetska banka (2019). *Obrazovanje i vještine - Analitička podloga za Nacionalnu razvojnu strategiju Republike Hrvatske do 2030*. Posjećeno 21.11.2022.: <https://thedocs.worldbank.org/en/doc/389431604612947887-0080022020/original/2Obrazovanjeivjetine.pdf>
- Šćukanec, N. (2015). *Smjernice za jačanje pravednosti i socijalne uključenosti na visokim učilištima*. Zagreb: Institut za razvoj obrazovanja.
- Šćukanec, N., Sinković, M., Bilić, R., Doolan, K., & Cvitan, M. (2016). *Socijalni i ekonomski uvjeti studentskog života u Hrvatskoj: nacionalno izvješće istraživanja EUROSTUDENT V za Hrvatsku za 2014*. Zagreb: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta Republike Hrvatske.
- UNESCO (2017). *Priručnik za osiguravanje uključenosti i pravičnosti u obrazovanju*. Paris: UNESCO. <http://unesdoc.unesco.org/images/0024/002482/248254e.pdf>
- Živčić-Bećirević, I., Smojver-Ažić, S., Martinac Dorčić, T. & Birovljević, G. (2021). Izvori stresa, depresivnost i akademsko funkcioniranje studenata za vrijeme pandemije COVID-19. *Društvena istraživanja*, 30 (2), 291-312. <https://doi.org/10.5559/di.30.2>.

POPIS ČLANOVA MREŽE

Temeljni članovi Mreže:

- Institut za razvoj obrazovanja
- Akademija za politički razvoj
- Forum za slobodu odgoja
- Hrvatska udruga za ranu intervenciju u djetinjstvu
- Institut za društvena istraživanja u Zagrebu
- Nansen dijalog centar
- Pučko otvoreno učilište Zagreb
- Udruga gradova u Republici Hrvatskoj
- Udruga roditelja „Korak po korak“
- Udruga za razvoj visokoga školstva „Universitas“.

Pridruženi članovi Mreže:

- Kompetencijska mreža ICT-AAC - Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
- Sveučilišni savjetovanišni centar Sveučilišta u Rijeci
- Mreža mladih Hrvatske
- Hrvatsko andragoško društvo
- Kuća ljudskih prava Zagreb
- GOOD inicijativa
- Udruga SIDRO - odgojitelji u zaštiti prava djeteta u dječjem vrtiću
- Udruga roditelja djece s oštećenjem vida i dodatnim poteškoćama u razvoju „OKO“
- Pučko otvoreno učilište Korak po korak
- Zajednica saveza osoba s invaliditetom Hrvatske – SOIH
- Ambidekster klub
- Romski resursni centar.

Pojedinačni članovi Mreže:

- Anka Kekez Koštro
- Karin Doolan
- Margareta Gregurović
- Lelia Kiš-Glavaš
- Dalida Rittossa
- Ivana Dobrotić
- Olja Družić Ljubotina
- Tino Vodanović